

Рис. 1. *Leptoglossus occidentalis*
15.X.2019 с. В. Бобрик.

Дорослі особини та личинки цього інвазійного виду харчуються на більш ніж 40 видах хвойних дерев з родів *Abies* Mill., *Calocedrus* Kurz, *Cedrus* Trew, *Picea* A. Dietr., *Pinus* L., *Pseudotsuga* Carr. і *Tsuga* Carrière, деяких видах кипарисових: *Cupressus sempervirens* L., *Juniperus* ssp., а також на фісташці (*Pistacea vera* L.) [1, 3].

Зимує цей вид на стадії імаго.

Під час зимівлі може утворювати великі скупчення. Восени клопи, шукаючи прихистку, можуть заповзати в людські оселі [1].

Вивчення закономірностей розповсюдження та можливості розширення ареалу цього представника інвазійної ентомофауни без сумніву є актуальним.

Список використаних джерел

1. Гапон Д. А. Первые находки северо-американского клопа *Leptoglossus occidentalis* Heid. (Heteroptera, Coreidae) на территории России и Украины, закономерности его распространения и возможности расширения ареала в Палеарктике // Энтомологическое обозрение. 2012. 91, № 3, С. 559–568.
2. Fent M., Kment P. First record of the invasive western conifer seed bug *Leptoglossus occidentalis* in Turkey // North Western Journal of Zoology. 2009. №7(1). P. 72–80.
3. Werner D. J. Die amerikanische Koniferen Samen Wanze *Leptoglossus occidentalis* Heteroptera, Coreidae) als Neozoon in Europa und in Deutschland: Ausbreitung und Biologie // Entomologie heute. 2011. 23. P. 31–68.

УДК 574.474

DOI: 10.5281/zenodo.3551450

О. В. Говорун

ORCID ID 0000-0002-6626-1241

a.govorun76@gmail.com

ОБҐРУНТУВАННЯ СТВОРЕННЯ ЕНТОМОЛОГІЧНОГО ЗАКАЗНИКА МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ «БІЛІ ГОРИ»

Говорун О. В. Обґрунтування створення ентомологічного заказника місцевого значення «Білі гори». – Природничі науки. – 2019. – 16: 45–51.

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

У статті представлені результати ентомологічних досліджень в околицях с. Могриця. Обґрунтовано необхідність створення ентомологічного заказника.

Ключові слова: заказник, ентомофауна, Могриця, Сумська область.

Govorun O. V. Justification for the establishment of an entomological reserve of local importance «Bili gory». – *Prirodniči nauki*. – 2019. – **16**: 45–51.

Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko

The paper presents the results of research of insects in Mohrytsya village vicinity. The necessity of entomological reserve establishment in this territory is substantiated.

Key words: reserve, insects, Mohrytsya, Sumy region.

Вступ. На теперішній час в Сумській області існує два ентомологічні заказники місцевого значення: «Боромлянський» та «Комишанський». Третій заказник «Грунівський» (площею 9 га) рішенням Сумської обласної ради у 1990 р. втратив статус об'єкту природно-заповідного фонду.

Ентомологічний заказник місцевого значення «Боромлянський» створений відповідно до рішення виконкому Сумської обласної Ради народних депутатів від 22.12.1983 р. № 494. Загальна площа заказника – 6,0 га. Знаходиться він в північно-східній частині Тростянецького адміністративного району Сумської області. Територія заказника являє собою цілісну лучно-степову ділянку балки, що впадає в заплаву р. Боромля на схід від с. Боромля. На території заказника лісонасадження займають 0,2 га, чагарники – 0,7 га, пасовища – 5,1 га. Основними завданням створення цієї території було збереження у природному стані лучно-степового комплексу, що є місцем проживання зникаючих комах-запилювачів та місцем мешкання тварин, занесених до Європейського Червоного списку.

Ентомологічний заказник місцевого значення «Комишанський» створений відповідно до рішення виконкому Сумської обласної Ради народних депутатів від 21.11.1984 р. № 334. Загальна площа заказника – 4,0 га. Знаходиться він на північ від східної околиці с. Зеленківка Недригайлівського адміністративного району Сумської області. Територія заказника являє собою ділянку балки з лучно-степовою та деревно-чагарниковою рослинністю. Балка з'єднана з заплавою р. Сула. Основними завданнями створення цієї території було збереження у природному стані лучно-степового комплексу, що є місцем проживання рідкісних і занесених до Червоної книги України комах-запилювачів (зокрема, мегахіла округла, джміль пахучий, ведмедиця гера тощо), охорона місця мешкання тварин, занесених до Бернської конвенції, а також підтримання загального екологічного балансу в регіоні.

Безумовно, створення на території Сумської області лише двох заказників для збереження у природному стані лучно-степових комплексів, а також охорони рідкісних та зникаючих видів рослин та тварин, недостатньо.

Розпорядженням голови держадміністрації Сумської області від 14 грудня 1995 р. був оголошений Могрицький ландшафтний заказник місцевого значення площею 15,2 га. Розташований він у межах Сумського району Сумської області,

на схід від с. Могриця. Створений заказник з метою збереження мальовничих крутосхилів правого корінного берега р. Псел з численними балками, порослими степовою рослинністю з ксерофітним кальцієфілним рослинним комплексом та притаманним йому тваринним світом.

Історія дослідження біорізноманіття території. В межах Могрицького заказника та навколо нього науковці Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (далі – СумДПУ імені А.С. Макаренка): К. К. Карпенко, М. П. Книш, А. П. Вакал, Є. М. Дугіна, Р. В. Бабко та ін., неодноразово проводили свої дослідження по виявленню видів рослин і тварин, занесених до Червоної книги України та регіонально рідкісних видів [1–5].

Власні дослідження. З власної ініціативи, а пізніше за програмою роботи науково-дослідної лабораторії «Моніторингу популяцій тварин та рослин Сумської області» природничо-географічного факультету СумДПУ імені А.С. Макаренка, за період з 2007 по 2019 рр. нами було здійснено 11 експедиційних виїздів в околиці с. Могриця. Координати точок, де в різний час були проведені відлови комах: пункт 1 – 51°02'9770" пн.ш., Е35°14'2921" сх.д.; пункт 2 – 51°03'1393" пн.ш., 35°14'0339" сх.д.; пункт 3 – 51°02'1281" пн.ш., 35°13'2044" сх.д.; пункт 4 – 51°00'7741" пн.ш., 35°11'6100" сх.д.

Під час збору матеріалу були використані традиційні для лову комах методики: більшість зібрано на світло (із застосуванням стандартної методики лову на світло, з використанням лампи Philips ML250WE27 або її аналогів, джерело живлення – переносний бензиновий генератор), деякі види з денною або цілодобовою активністю зібрано безпосередньо вдень з квітів або різних укриттів повітряним сачком та методом косіння.

Біотичне різноманіття. За час досліджень на цій території було зареєстровано велике різноманіття комах багатьох рядів, зокрема представників ряду лускокрилі, особливо групи «нічних» метеликів (за нашими спостереженнями більше 650 видів). Також зареєстровано різноманіття представників перетинчастокрилих (на кормових рослинах й багато місць гніздування на пагорбах). Наші збори потребують аналізу фахівців, але можна говорити, що представників родин Андреніди зареєстровано більше 12 видів, Меліттиди – 2 види, Галіктиди – 6 видів, Бджоли-мегахіліди – 4 види, Справжні бджоли – більше 32 видів, Мурашки – 6 видів, Риючі оси – більше 20 видів, й багато представників інших родин. Крім того, на цій же території нами зареєстровано 19 видів комах, занесених до Червоної Книги України. Ще два види були вказані раніше В.В. Пархоменком [5]:

Ряд Бабки (Odonata): *Anax imperator* Leach, 1815, *Sympetrum pedemontanum* (Allioni, 1776);

Ряд Твердокрилі (Coleoptera): *Lucanus cervus* (Linnaeus, 1758), *Dorcadion equestre* (Laxmann, 1770), *Aromia moschata* (Linnaeus, 1758);

Ряд Лускокрилі (Lepidoptera): *Papilio machaon* (Linnaeus, 1758), *Iphiclides podalirius* (Linnaeus, 1758), *Zerynthia polyxena* ([Denis et Schiffermuller], 1775), *Parnassius mnemosyne* (Linnaeus, 1758), *Limenitis populi* (Linnaeus, 1758), *Apatura iris* (Linnaeus, 1758), *Agria tau* (Linnaeus, 1758), *Catocala fraxini* (Linnaeus, 1758), *Catocala sponsa* (Linnaeus, 1767), *Staurophora celsia* (Linnaeus, 1758), *Callimorpha dominula* (Linnaeus, 1758);

Ряд Перетинчастокрилі (Hymenoptera): *Megascolia maculata* (Drury, 1773), *Xylocopa valga* Gerstaecker, 1872, *Xylocopa violacea* (Linnaeus, 1758), *Bombus muscorum* (Linnaeus, 1758) [5].

Ряд Двокрилі (Diptera): *Asilus crabroniformis* (Linnaeus, 1758) [5].

З переліку регіонально рідкісних видів комах зареєстровано 21 вид: *Mantis religiosa* Linnaeus, 1758, *Decticus verrucivorus* (Linnaeus, 1758), *Ranatra linearis* (Linnaeus, 1758), *Calosoma inquisitor* Linnaeus, 1758, *Lampyris noctiluca* (Linnaeus, 1767), *Leptura quadrifasciata* Linnaeus, 1758, *Oryctes nasicornis* (Linnaeus, 1758), *Protaetia marmorata* Fabricius, 1792, *Sinodendron cylindricum* (Linnaeus, 1758), *Myrmeleon formicarius* Linnaeus, 1767, *Euplagia quadripunctaria* (Poda, 1761), *Catocala electa* (Vieweg, 1790), *Deilephila porcellus* (Linnaeus, 1758), *Lithosia quadra* (Linnaeus, 1758), *Zygaena carniolica* (Scopoli, 1763), *Bombus veteranus* (Fabricius), 1793, *Camponotus vagus* (Scopoli, 1763), *Philanthus triangulum* (Fabricius, 1775), *Scolia hirta* (Schrank, 1781), *Volucella bombylans* Linnaeus, 1758, *Bombylius major* Linnaeus, 1758.

Загальна характеристика об'єкта. Перспективні для заповідання території знаходяться в північному сході від Могрицького ландшафтного заказника – ділянка №1 (рис. 1) та південніше с. Могриця – ділянка №2 (рис. 2).

Площа перспективних для заповідання ділянок: ділянка №1 близько 22 га та ділянка №2 – 200 га. Ділянка № 1 являє собою частину правобережної заплави, систему ярів та частину правого корінного берега. Рослинність на більшій частині лучна, частково степова, також представлені навколоводні рослини та частина лісової смуги на корінному березі та в одній з балок. Ділянка № 2 – вирівняна частина правого берега в заплаві р. Псел до тераси. Рослинність лучна, частково використовується під сіножать та випас худоби. На ділянці декілька стариць р. Псел з різним ступенем заростання дерево-чагарниковою рослинністю.

Мета створення та режим охорони. Метою заказника є збереження у природному стані лучно-степового та інших рослинних комплексів, що є середовищем, де мешкають та харчуються рідкісні види комах, підтримання загального екологічного балансу в регіоні; поширення екологічних знань та

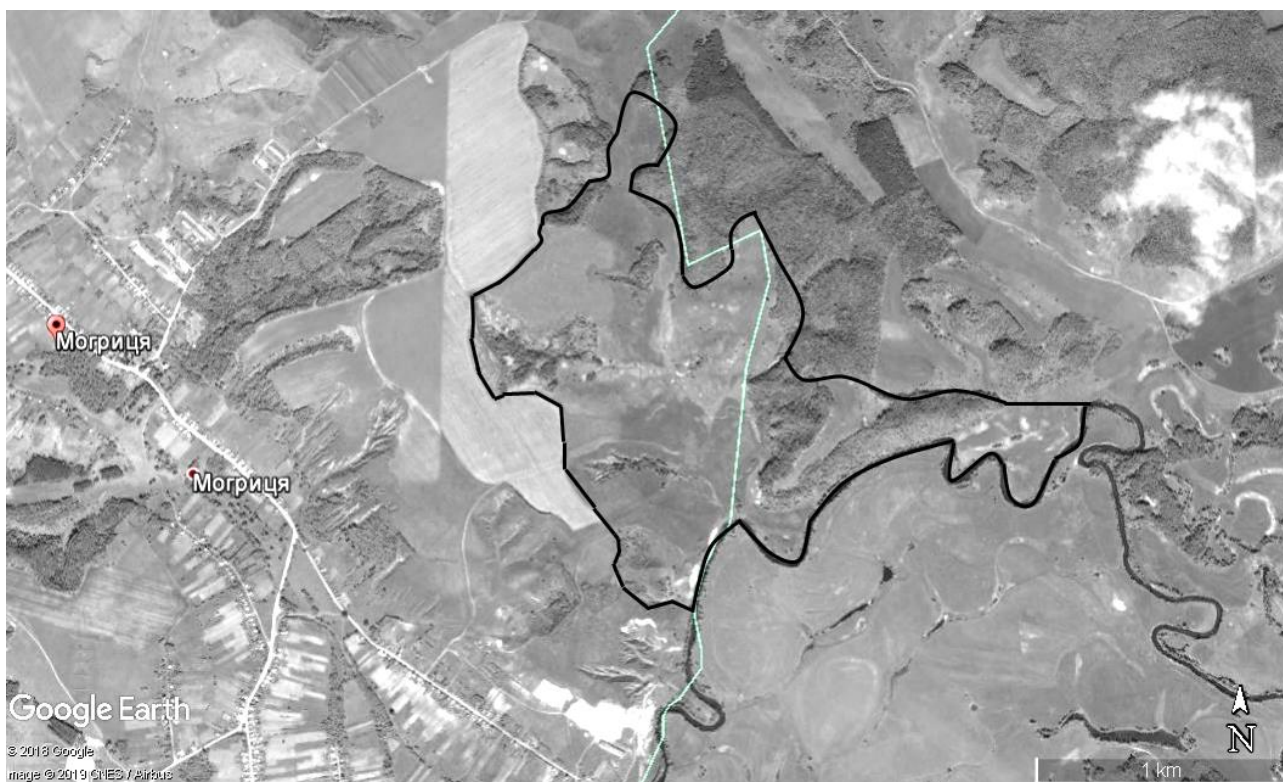

Рис. 1. Місцезнаходження проєктованого заповідного об'єкта (ділянка №1).

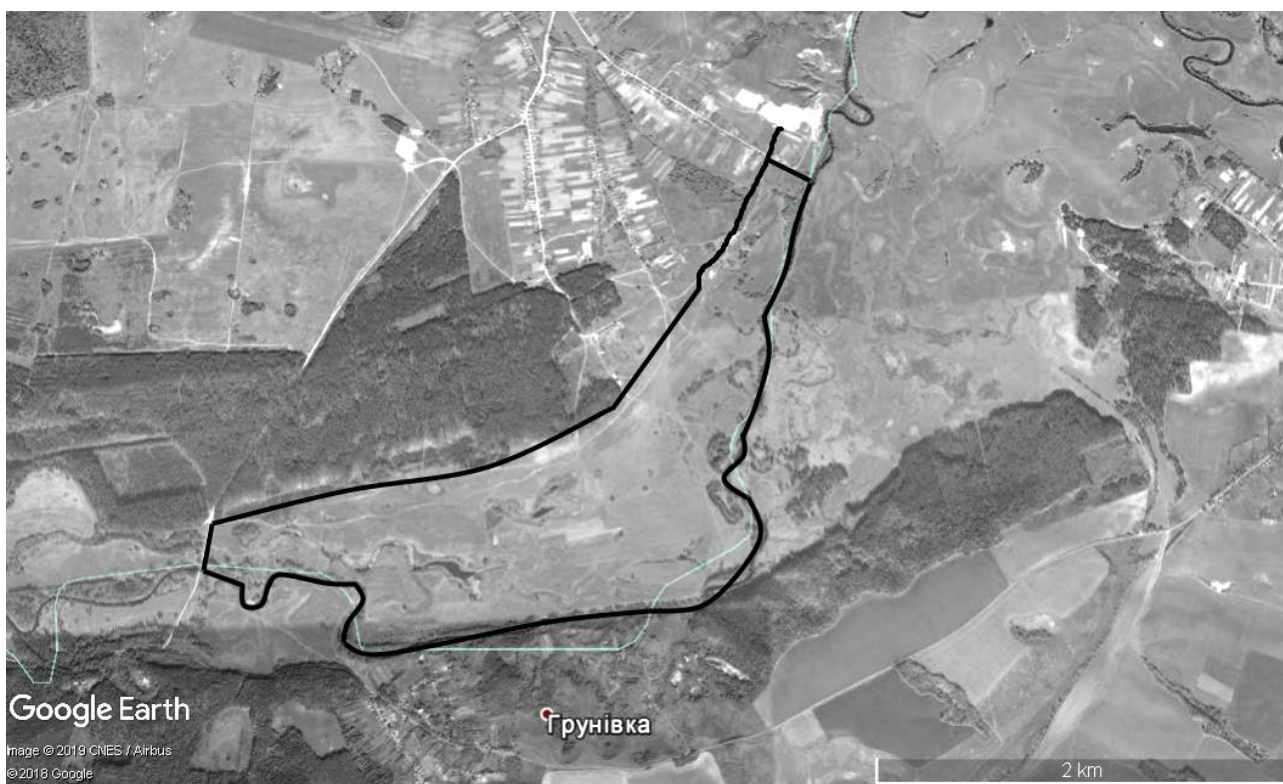

Рис. 2. Місцезнаходження проєктованого заповідного об'єкта (ділянка №2).

виховання у людей бережливого ставлення до природи як національного надбання країни; невиснажливе рекреаційне та туристичне використання території тощо. Територія заказника з додержанням вимог, встановлених природоохоронним законодавством України, може використовуватись у природоохоронних, науково-дослідних, рекреаційних та освітніх цілях. На території проєктованого заказника необхідно заборонити будь-яку господарську та іншу діяльність, яка може суперечити цілям та завданням його створення, зокрема: надмірний випас худоби, влаштування літніх таборів сільсько-господарських тварин та пташників, розробка корисних копалин (крейди); будь-які порушення ґрунтового покриву; збір рослин з метою спеціального їх використання, а також, рослин, занесених до Червоної книги України та регіонально рідкісних видів (квітів, стебел, кореневищ та плодів); будь-яке будівництво; внесення мінеральних добрив, використання хімічних засобів боротьби із хворобами та шкідниками рослин без наукових обґрунтувань та дозволів; забруднення та засмічення території; влаштування вогнищ, випалювання сухої рослинності; організація таборів, місць відпочинку, стоянок автотранспорту; забруднення та засмічення території; інші види робіт, що можуть призвести до втрати наукової та естетичної цінності природного комплексу; інші види господарської діяльності, які можуть призвести до порушення природних зв'язків та ходу природних процесів, втрати наукової цінності природних комплексів, які охороняються.

Передбачається, що на території заказника можливі наступні види діяльності: регульоване сінокошіння на придатних для цього угіддях; проведення протипожежних заходів; перебування людей і техніки землекористувача під час виконання природоохоронних робіт та охорони території; проведення науково-дослідних робіт; використання території в освітньо-виховних цілях (проведення екскурсій, семінарів тощо за погодженням із землекористувачем).

Висновки. Враховуючи існування на означеній території великої кількості комах, у тому числі рідкісних та зникаючих (занесених до Червоної книги України та регіонально рідкісних), створення ентомологічного заказника місцевого значення є вкрай необхідним. Окрім наукової, об'єкт має ще й іншу цінність – освітню та є корисний для краєзнавства. Об'єкт знаходиться у мальовничій місцевості, що сприяє використанню його в якості опорного при проведенні наукового та пізнавального туризму, а також біологічних практик та екскурсій, саме тому необхідно включити його до природно-заповідного фонду Сумської області та забезпечити необхідну охорону. Збереження й охорона цієї ділянки є важливим кроком у напрямку поліпшення кількісних та якісних показників природно-заповідного фонду області, розбудови екологічної мережі, а також забезпечення сталого, довготривалого та ефективного користування природними комплексами цієї території.

Враховуючи, що заповідний об'єкт із назвою «Могрицький» вже існує та виходячи з загального вигляду схилів на ділянці № 1, пропонуємо надати природоохоронному об'єкту назву «Білі гори».

Список використаних джерел

1. Дугина Е. Н. К фауне пчел (Hymenoptera: Apoidea) Могрицкого ландшафтного заказника местного значения (Сумская область) // Живые объекты в условиях антропогенного пресса: Мат-лы 10 Международ. научно-практ. конф. 15-18 сентября 2008, г. Белгород. Белгород: ИПЦ «ПОЛИТЕРРА», 2008. С. 65–66.
2. Карпенко К. К., Книш М. П., Вакал А. П. Матеріали до розширення заповідних територій у Сумському районі Сумської області // Заповідна справа на Сумщині: Тези доп. наук. конф. Суми, 1994. С. 25–26.
3. Карпенко К. К., Родінка О. С., Вакал А. П., Книш М. П. Флора та рослинність крейдяних відслонень на території Сумської області // Екологічні дослідження річкових басейнів Лівобережної України. Суми: СумДПУ, 2002. С. 132–136.
4. Карпенко К. К., Книш М. П., Родинка О. С., Вакал А. П., Пархоменко В. В., Ковтун В. А. Могрицький ландшафтний заказник (Сумська область) // Природничі науки: Збірник наукових праць. 2004. С. 37–42.
5. Пархоменко В. В. Знахідки комах, занесених до Червоної книги України, в Могрицькому ландшафтному заказнику (Сумська область) // Актуальні проблеми дослідження довкілля: Зб. наук. праць (за матеріалами Всеукраїнської студентської наук. конф., м. Суми, 13–14 травня 2004 року). Суми: СумДПУ, 2004. С. 133–134.

УДК 595.782

DOI: 10.5281/zenodo.3551452

О. В. Говорун

ORCID ID 0000-0002-6626-1241

a.govorun76@gmail.com

А. В. Дубіковська

Т. А. Кукса

М. П. Зайка

ДО ВИВЧЕННЯ ФАУНИ ДЕЯКИХ РОДИН НІЧНИХ ЛУСКОКРИЛИХ (INSECTA, LEPIDOPTERA) ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА «МИХАЙЛІВСЬКА ЦІЛИНА»

Говорун О. В., Дубіковська А. В., Кукса Т. А., Зайка М. П. До вивчення фауни деяких родин нічних лускокрилих (Insecta, Lepidoptera) природного заповідника «Михайлівська цілина». – Природничі науки. – 2019. – 16: 51–54.

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

У статті представлені результати дослідження видового складу різновусих лускокрилих, зареєстрованих у сучасних межах заповідника «Михайлівська цілина» у 2019 р. На території заповідника виявлено 37 видів з 8 родин.

Ключові слова: лускокрилі, Lepidoptera, фауна, заповідник «Михайлівська цілина».